

**Кімакович Віталій Миколайович,**

*ORCID ID: 0009-0006-0647-0152*

*аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,  
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

**Невмержицька Олена Василівна,**

*ORCID ID: 0000-0002-9911-9735*

*доктор педагогічних наук,  
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,  
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

## СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

## ESSENCE OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF A MODERN TEACHER

Статтю присвячено проблемі інноваційної педагогічної діяльності, котра сьогодні є необхідною складовою освітнього процесу. Виявлено, що для її реалізації вчителю необхідно оволодіти інноваційним потенціалом – спроможністю корегувати, оновлювати та підлаштовувати освітню практику до вимог соціуму та потреб учнів.

Мета дослідження: охарактеризувати компоненти інноваційного потенціалу вчителя та окреслити можливості його розвитку під час підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах вищої освіти. У роботі використовувалися методи аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення теоретичних знань, представлених у науковій психолого-педагогічній літературі.

З'ясовано, що інноваційна діяльність педагога має орієнтуватися на інтеграцію, диференціацію, індивідуалізацію, демократизацію освітнього процесу. Обґрунтовано, що для її реалізації вчителю варто усвідомити необхідність використання новацій, знати їхній зміст, спрямовувати зусилля на оволодіння потрібними вміннями та навичками та бути готовим до професії.

Визначено, що сутність інноваційного потенціалу сучасного вчителя характеризується сукупністю його ресурсів та здатностей по новому втілювати існуючі педагогічні підходи, апробувати технології, продукувати нові ідеї, змінюючи та покращуючи освітню практику задля досягнення якісних результатів. Зазначено, що його складовими є творчість, відкритість, інноваційність, освіченість та вихованість, потреба і бажання вдосконалюватися.

Наголошено на необхідності орієнтації підготовки майбутніх вчителів на формування і розвиток у них інтересу до освітньої діяльності; навичок та вмінь визначати «нові» актуальні освітні завдання, по новому раціонально організувати навчання й виховання; розширення уявлень про дієві освітні технології; поглиблення здатності корегувати освітній процес, враховуючи традиції та сучасні запити тощо.

**Ключові слова:** вчитель, інновації в освіті, інноваційність, інноваційна педагогічна діяльність, інноваційний потенціал вчителя, творчість вчителя, освітня діяльність, підготовка педагога.

This article is devoted to the problem of innovative pedagogical activity, which is a necessary component of the educational process today. It has been revealed that in order to implement it, a teacher needs to master innovative potential – the ability to adjust, update and adapt educational practice to the demands of society and the needs of students.

The research aims to characterize the components of a teacher's innovative potential and outline the possibilities for its development during the training of future specialists in higher education institutions. The study employed methods of analysis, synthesis, systematization, and generalization of theoretical knowledge presented in scientific psychological and pedagogical literature.

It has been established that a teacher's innovative activity should be oriented towards the integration, differentiation, individualization, and democratization of the educational process. It is substantiated that, to implement it, a teacher should realize the necessity of using innovations, know their content, direct efforts towards mastering the necessary skills, and be ready for the profession.

It has been determined that the essence of an innovative teacher's potential is characterized by a combination of their resources and abilities to implement existing pedagogical approaches in new ways, test new technologies, generate new ideas, and modify and improve educational practices to achieve quality results. It is noted that its components include creativity, openness, innovativeness, education, and upbringing, as well as the need and desire for self-improvement.

Emphasis is placed on the need to orient the training of future teachers towards the formation and development of their interest in educational activities; the skills and abilities to identify «new» and relevant educational tasks, to reorganize teaching and upbringing in a new and rational way; to broaden the understanding of effective educational technologies; to deepen the ability to adjust the educational process, taking into account traditions and modern demands, etc.

**Key words:** teacher, educational innovations, innovativeness, innovative pedagogical activity, teacher's innovative potential, teacher's creativity, educational activity, teacher training.

**Постановка проблеми.** Інноваційна діяльність педагогічного працівника – вимога часу, що викликана закономірною модернізацією освітньої галузі завдяки зміні філософії буття у напрямі гуманізму та людиноцентризму; надшвидкому удосконаленню інформаційних технологій у всіх сферах життя; особистісній орієнтації педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу; потребі втілення завдань Нової української школи та ін. Саме з активністю вчителя асоціюються інновації в освіті, адже він ініціює зміни задля забезпечення ефективності навчання учнів, працює творчо, оновлює форми, методи та прийоми власної роботи, котра не обов'язково невідома досі (незнана), а навпаки – актуальна і продуктивна. Йдеться про його професійну спроможність та чутливість до потреб вихованців, здатність організувати та корегувати освітню діяльність.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сучасний педагог реалізовує інноваційну діяльність постійно, використовує освітні методики та технології, спрямовані на покращення якості освіти. Тому має опанувати нові способи навчання та виховання, осмислювати практичний педагогічний досвід, орієнтуватися на вдосконалення освітнього процесу (І. Дичківська [1], О. Дубасенюк, Л. Костіна, В. Моляко, О. Огієнко [2], О. Сисоєва, О. Славінська [8], В. Химинець [9], О. Чумак, Р. Швай, А. Шерудило [10] та ін.).

Інноваційність є однією з ключових компетентностей людини, яка дає їй змогу аналізувати факти, генерувати ідеї, діяти, співпрацювати, долати перешкоди, адаптуватися до нових вимог, впроваджувати зміни. Її розвиток починається на етапі навчання в школі, коли вчитель застосовує дієві шляхи та методи досягнення освітніх результатів, імпровізує, експериментує, досліджує, творить, надихає учнів. Потім удосконалюється при здобутті вищої освіти і стає засобом самореалізації у житті. Зрозуміло, що сформуванню такої здатності може вчитель, котрий сам володіє нею. Тому в сучасних умовах реформи школи йому надається свобода дій у виборі навчальних матеріалів та освітніх засобів. А Концепція Нової української школи пропонує нові ролі для вчителя: тьютор, фасилітатор, новатор, коуч, ментор [3].

І. Дичківська вирізняє поняття «інноваційний потенціал педагога» як комплекс його соціокультурних і творчих властивостей, що проявляється у готовності вдосконалювати професійну діяльність завдяки наявності внутрішніх особистісних засобів [1, с. 248]. Мається на увазі здатність

вчителя по-новому втілювати існуючі підходи, продукувати нові ідеї, вміння їх проєктувати (реалізувати) на практиці, а також прагнення змінювати та покращувати освітній процес, досягати якісних результатів. Його діяльність визначається конкретними ресурсами. Тобто основними параметрами інноваційного педагогічного потенціалу є:

- творчість (можливість генерувати нове та втілювати це);
- відкритість (сприйнятливість до змін, здатність відходити від стереотипів, панорамність, критичність та гнучкість мислення; ставлення (позитивне, негативне, байдуже) до новацій; уважність до передового досвіду фахівців, самоосвіта);
- освіченість та вихованість (широта світогляду та культури особистості вчителя);
- готовність до вдосконалення (мотивація, внутрішні потреби, бажання, можливості реалізації інновацій в освіті; підтримка колективу однодумців; поінформованість; здатність опанувати нове);
- інноваційність (рівень розвитку свідомості, що уможливує інноваційну поведінку та усвідомленість необхідності і вартісності інновацій; активна позиція; нестандартність рішень) [10].

Як бачимо, для нинішнього вчителя необхідними є конкретні ресурси (професійні та особистісні), що визначають його готовність до освітньої діяльності у постійно змінних умовах. Він повинен створювати ефективне розвивальне середовище для учнів, робити навчання захопливим, персоналізованим; допомагати їм набутти необхідних компетентностей та навичок для успішного життя, спонукати до аналізу інформації та вирішення практичних задач та проблем.

**Мета статті:** охарактеризувати компоненти інноваційного потенціалу вчителя та окреслити можливості його розвитку під час підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах вищої освіти.

**Виклад основного матеріалу.** Місія педагога – щодня власними діями та безпосередньою участю моделювати взаємини з вихованцями, впливати на них; залучати їх до різних видів активності (навчальної, комунікативної, трудової тощо); вдосконалювати традиційні методи і прийоми роботи з ними, пропонувати та використовувати оригінальні способи та форми освітньої взаємодії та ін. Це означає поглиблення знань, «занурення» в нові педагогічні методики та технології, безперервну самоосвіту.

Власне для цього, йому слід бути інноваційним:

– успішно впроваджувати нові технології в освітній процес або ж інтегрувати існуючі;

– ефективно організовувати цікаві, змістовні уроки, забезпечуючи активність та свідомість учнів;

– розвивати критичне мислення та творчість, а не лише спрямовувати освітній процес на засвоєння знань, умінь та навичок, стимулюючи самостійність вихованців;

– забезпечувати сприятливий освітній простір, в якому всі почуваються комфортно, можуть вільно висловлювати свої думки, удосконалюють комунікативні та соціальні навички;

– постійно займатися самоосвітою та саморозвитком; брати участь у тренінгах, вебінарах, семінарах, читати професійну літературу, досліджувати нові методики та технології, вивчати досвід колег;

– урізноманітнювати ресурси, матеріальні засоби, освітні техніки, вдало управляти освітнім часом;

– активно співпрацювати з батьками та громадськістю, застосовувати нові засоби комунікації та зв'язку, організовувати спільні заходи [7].

Така «інноваційність» має відповідати певним критеріям (новизна, наукова достовірність, прогностичність, ефективність), враховувати запити та інтереси учнів під час реальної освітньої діяльності, тенденції соціального замовлення [2, с. 35–36].

В. Химинець доводить, що за характером та результатами інноваційна педагогічна діяльність стимулює вчителя генерувати нові ідеї та ініціативи, дає можливість їх аналізувати, продукувати, реалізовувати. Передовсім, це процес пристосування освітньої практики до вимог сьогодення та запитів суспільства, індивідуальних та особистісних потреб учнів. У цьому контексті вчені вирізняють актуальні педагогічні інновації: абсолютно нові задуми та дії; удосконалені ідеї, види діяльності; новації, що творяться у нових педагогічних ситуаціях та умовах [9].

А. Шерудило вважає, що тактика інновацій в освіті передбачає особистісну орієнтацію навчання, що характеризується: опрацюванням, розвитком, творенням дієвих педагогічних технологій; дотриманням гуманних стосунків у системі «вчитель – учні»; спрямованістю на реальні потреби та виклики, а не традиційні схеми та догми; скерованістю на суб'єктність вихованця, його творчу ініціативу та самовдосконалення [10].

Інноваційна діяльність вчителя, на думку Л. Костіної, повинна враховувати обов'язкові аспекти освітнього процесу: інтеграцію навчання

(означає зосередженість на всеохоплюючому вдосконаленні особистості учня, формуванні у нього моральних, розумових, фізичних якостей); диференціацію та індивідуалізацію (характеризується створенням умов та використанням різноманітних методів та засобів для різнобічного розвитку здібностей кожного вихованця); демократизацію (передбачає забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, ініціативність, активність, творчість школяра в умовах свободи та відповідальності, покращення громадського управління) тощо [4]. Її основними функціями є: прогресивні зміни педагогічного процесу і його компонентів; зміни в цілях та змісті освіти; нові засоби навчання; нові ідеї виховання; нові способи і прийоми навчання, розвитку, виховання і т. д. [8].

Проте, на жаль, не всі освітяни готові до втілення названих ідей, що акцентує увагу дослідників на проблемі їхнього інноваційного потенціалу та готовності до інноваційної діяльності. Педагогічні працівники мають розуміти необхідність використання новацій, знати їхній зміст, спрямовувати зусилля на оволодіння потрібними вміннями та навичками, бути рішучими перед проблемами та труднощами, прямувати до творчості та самореалізації. Тому підготовка у педагогічних закладах вищої освіти має орієнтуватися на набуття елементарного досвіду практичної освітньої діяльності, стати основою формування професіоналізму та інноваційності. Для того, щоб мати змогу займатися інноваціями, педагогу необхідно набути яскравих особистісних характеристик уже під час навчання. Як фахівець він повинен стати гнучким, творчим; уміти поєднувати (пристосовувати) звичні освітні засоби, враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів; шукати нові способи реалізації педагогічних завдань; «створювати / перетворювати» освітній процес. Це передбачає відмову від взірців, шаблонів у навчанні; «вихід за межі» традиційних норм і правил.

Зазначене, на наштовхує на думку, що інноваційна та творча діяльність вчителя взаємопов'язані. Обидва аспекти підсилюють один одного. Творчість є основою для інновацій, бо педагог може стати джерелом новаторських ідей і підходів у навчанні, що слугуватиме розробці нових методик та стратегій. А інновації є результатом творчого мислення: їхня розробка та впровадження часто передбачають творчий процес.

Учитель використовує творчий підхід для створення нових методик, навчальних матеріалів, інтерактивних уроків тощо. Його творчість проявляється на різних рівнях: репродуктивному

(використання існуючих, стандартних методів та підходів до викладання; втілення загально-прийнятих методів та стратегій, адаптованих до конкретних ситуацій; не передбачає радикальних змін у навчальному процесі); пошуковому (застосування традиційних засобів і методів з розширенням їхніх можливостей, завдяки дослідженню, варіативності, диференціації, стимулювання активності учнів); творчому (створення власних унікальних дидактичних методів та підходи, впровадження творчих елементів, які сприяють розвитку критичного мислення); інноваційному (введення новаторських методів, використання передових технологій, створення нових педагогічних підходів, дослідження ефективності інновацій у навчанні) [5]. Педагог може рухатися від одного рівня до іншого поступово, залежно від його потенціалу, досвіду та компетентності. Це безперервний процес, що дає можливість розвивати творчі навички та здатності.

Те ж стосується інноваційної діяльності, у змісті якої виокремлюють репродуктивний, інтуїтивний, пошуковий, творчий рівні. З одного боку вчитель повинен бути здатним до впровадження нових ідей та технологій, а з іншого – генерувати та продукувати їх, «творити» оригінальні навчальні матеріали та освітні методи.

У науковій літературі знаходимо розвідки присвячені проблемі готовності до інноваційної діяльності педагогів певної спеціальності. Зокрема, для вчителів технологій обґрунтовано такі характерні компоненти: мотиваційно-ціннісна, гностична, організаційна, конструктивно-дизайнерська, комунікативна, творча компетенції. Їхнє формування відбувається під час навчання у педагогічному університеті, передбачаючи адаптивно-репродуктивний, активний, рефлексивно-творчий та продуктивний етапи. Це сприяє професійному та особистісному розвитку майбутніх фахівців, формуванню інноваційного потенціалу та інноваційної культури [12].

Названі характеристики та вимоги є динамічними, змінюються залежно від умов та можливостей освітньої практики. Вони зосереджують увагу вчених на теоретичній та практичній підготовці вчителя, його здатності працювати в інноваційному середовищі закладу освіти, вміннях актуалізувати освітні системи, шукати нові підходи та методи до навчання, спрямовуючи зусилля на розвиток особистості [6].

Зауважимо, що дослідники інновацій зосереджують увагу на важливості розробки та впровадження вчителями педагогічних проєктів, що

включають творчі завдання для учнів школи. Вони передбачають набір завдань, послідовність їхнього виконання та апробацію у конкретному освітньому середовищі [11].

Вважаємо, що застосування проєктів може стати ефективним інструментом для розвитку критичного мислення, творчості, інноваційності студентів педагогічних закладів вищої освіти, зокрема, під час проходження виробничої практики. Це заохочуватиме до експериментів, пошуку нових методів навчання, сприятиме обміну новими ідеями. Формування інноваційного педагогічного потенціалу під час навчання дасть змогу реалізувати його в майбутньому в конкретних професійних умовах, що надзвичайно важливо для ефективного здійснення освітньої діяльності.

Очевидно, що сучасна педагогічна освіта має бути зорієнтована на формування і розвиток у студентів:

- розуміння сутності освітньої діяльності в сучасній школі;
- інтересу до педагогічної роботи, усвідомленої педагогічної позиції;
- навичок та вмінь визначати «нові» актуальні завдання шкільного предмета, методики його викладання;
- можливостей урахувати традиції, стандарти та інтегрувати їх з новими освітніми орієнтирами, реалізуючи індивідуальний підхід до вихованців;
- здатності корегувати освітній процес згідно особистісної орієнтації та реальних обставин;
- умінь та навичок по новому раціонально організувати навчання й виховання, стимулювати розвиток, самовираження учнів через застосування інноваційних освітніх технологій;
- уявлень про нові сучасні технології, форми й методи навчання учнів;
- можливостей бути співучасниками та співтворцями освітнього процесу, зацікавленими «помічниками», порадиниками дітей;
- здатності до власного вдосконалення, творчості, рефлексії, осмислення значущості інноваційних пошуків і відкриттів [6].

Зосередженість на таких аспектах підготовки майбутніх фахівців, на нашу думку, уможливить розвиток їхнього інноваційного педагогічного потенціалу та сприятиме формуванню готовності до інноваційної діяльності. Адже вчитель має бути здатним організувати освітню практику на високому рівні. Для цього у педагогічному закладі вищої освіти він проходить спеціальну підготовку, засвоює необхідні знання та навички, розвиває

професійні компетентності (власні ресурси), отримує практичний досвід, освоює інноваційні освітні технології, а також усвідомлює потребу постійного самовдосконалення та самоосвіти, що зумовлює творення його стилю мислення та скерованість на безперервні педагогічні пошуки, дослідження, ініціативи.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Отож, сучасний педагог – рішучий, впевнений, готовий до нововведень в освіті та змінування себе (власного «Я»). Він забезпечує адаптацію відомих педагогічних технологій до змінних умов сьогодення або створює нові методики та форми навчання учнів; працює творчо «по новому», прагнучи покращити дидактичні та виховні засоби, апробовуючи, досліджуючи та перетворюючи освітні технології та методики. Для цього йому слід оволодіти належним рівнем інноваційного потенціалу (сукупністю особистісних

та професійних здатностей), обов'язковими компонентами якого є творчість, відкритість, освіченість та вихованість, потреба і бажання до вдосконалення, інноваційність.

Набуттю вчителем необхідних характеристик повинна сприяти професійна підготовка у педагогічних закладах вищої освіти. Особливу увагу слід зосереджувати на покращенні її змісту та впровадженні навчальних дисциплін, що поєднують комплексні наукові знання про творчі та інноваційні процеси в освітньому процесі вищої та загальноосвітньої школи. Тоді випускник буде готовим до втілення власних ресурсів у реальній освітній практиці та матиме змогу здійснювати її на високому якісному рівні.

Вважаємо, що подальші дослідження необхідно спрямовувати на пошук шляхів удосконалення освітніх програм, форм та методів підготовки вчителів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с. URL: <https://eltutor.at.ua/Podskazki/Dychkivska.pdf>
2. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / За заг. ред. О. І. Огієнко. Київ: ІПООД НАПНУ, 2016. 120 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705812/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
3. Концепція Нової української школи (2016). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
4. Костіна Л. Готовність учителя до інноваційної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі: вектори виміру. Рідна школа. 2014. № 10. С. 3–8. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP\\_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=rsh\\_2014\\_10\\_3](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=rsh_2014_10_3)
5. Кузьмінський А. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с. URL: <https://www.info-library.com.ua/books-book-105.html>
6. Мартинюк Т., Олійник Л. Професійне зростання педагога як індикатор інноваційної діяльності навчального закладу. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*. 2016. Вип. 1 (28). URL: [https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page\\_id=3850](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3850)
7. Новікова О. Проектування готовності вчителя до інноваційної діяльності. 2018. URL: <https://naurok.com.ua/proekt-proektuvannya-gotovnosti-vchitelya-do-innovaciyno-diyalnosti-64223.html>
8. Славінська О. Інноваційна професійна діяльність педагога у контексті сучасної неперервної освіти. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*. 2022. № 1 (2), С. 752–760. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.16664>
9. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність: монографія. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.
10. Шерудило А. Сутність, зміст, структура і функції інноваційної діяльності вчителя в умовах модернізації педагогічної освіти. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегрований підходи*: монографія / за наук. ред. Л.Я. Бірюк. Суми: Вінниченко М.Д., 2019. С. 245–269. URL: [https://www.researchgate.net/publication/337943166\\_Sutnist\\_zmist\\_struktura\\_i\\_funkcii\\_innovacijnoi\\_diyalnosti\\_vcitela\\_v\\_umovah\\_modernizacii\\_pedagogicnoi\\_osviti](https://www.researchgate.net/publication/337943166_Sutnist_zmist_struktura_i_funkcii_innovacijnoi_diyalnosti_vcitela_v_umovah_modernizacii_pedagogicnoi_osviti)
11. Kohler A., Boissonnade R., Giglio M. From innovative teacher education to creative pedagogical designs. *Teaching Innovations*. 2015. Vol. 28, Issue 3, P. 116–129. DOI: 10.5937/inovacije1503116K
12. Shevchenko L., Makhynia N., Polishchuk G., Sotska H., Koval V., Grygorenko T. *The Training of Future Teachers for Innovative Teaching Activities. Postmodern Openings*. 2021. Vol. 12 (1), P. 21–37. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.1/243>